

پژوهشهای حقوقی

فصلنامه علمی - ترویجی

شماره ۳۹

هزار و سیصد و نود و هشت - پاییز

- ۷ • رویکرد محاکم بین‌المللی کیفری در برخورد با ازدواج اجباری به‌عنوان خشونت جنسی
دکتر احمدرضا توحیدی - آزاده داداشی
- ۴۱ • مذاکره مجدد؛ انعکاس نیاز به استمرار تعادل مالی - اقتصادی در قراردادهای سرمایه‌گذاری صنعت نفت و گاز
دکتر محمد نامدار زنگنه - دکتر سید حسین طباطبایی
- ۶۷ • مسئولیت مدنی اشخاص حقیقی ناشی از انتقال بیماری‌های مسری با تأکید بر حقوق انگلیس
دکتر علیرضا رجب‌زاده - بهاره شفیعی
- ۸۷ • بررسی تطبیقی مالکیت کشتی رهاشده و قواعد حاکم بر آن
سید عباس متولی - دکتر محمود قیوم‌زاده - دکتر سید مرتضی نعیمی
- ۱۱۷ • موجبات و موارد توسل به پاسخ‌های غیرکیفری به‌جای پاسخ‌های کیفری در قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲
دکتر رامین علیزاده - دکتر محمدعلی جاهد
- ۱۴۱ • شیوه‌های پیشگیری و جبران خسارت در نقض حقوق مالکیت فکری
سکینه دهقان
- ۱۶۹ • بررسی تطبیقی نحوه مشارکت خارجیان در شرکت‌های تجاری مناطق آزاد
الهام مقراضی‌اصل
- ۱۹۷ • ماهیت جرم محال در حقوق ایران با نگاهی به حقوق انگلیس
دکتر ابوالحسن شاکری - دکتر محمود درویش‌ترابی
- ۲۱۷ • مکانیسم‌های حل‌وفصل اختلافات در اتحادیه کشورهای جنوب شرق آسیا؛ مدلی برای اکو
محمدرضا نریمانی زمان‌آبادی
- ۲۴۳ • کوی‌بان به‌عنوان دادستان در نظام حقوقی زرتشتی
عزیز نوکنده
- ۲۷۱ • پیشگیری از بزه‌دیدگی کارمندان دادگستری در ایران: مورد پژوهشی شهر بروجرد
دکتر جواد ریاحی - دکتر اسماعیل شریفی - آذین روحانی
- ۳۰۳ • «اصطلاحات تجاری بین‌المللی» معادلی نادرست برای INCOTERMS
سید عزیز معصومی
- ۳۱۵ • شناسایی و پیشگیری از فرصت‌های وقوع جرم سازمان‌یافته در بازار بین‌المللی عتیقه‌جات
نگارنده: دکتر سیمون مکزی - ترجمه: بهاره قانون

پیشگیری از بزه‌دیدگی کارمندان دادگستری در ایران: مورد پژوهشی شهر بروجرد

دکتر جواد ریاحی* - دکتر اسماعیل شریفی** - آذین روحانی***

چکیده:

باتوجه به اینکه بزه‌دیده، یکی از ارکان بسیاری از جرایم را تشکیل می‌دهد، امروزه تردیدی نیست که تحقیق درباره بزه‌دیدگان و نقش آنان در وقوع جرایم، از لوازم یک سیاست جنایی موفق است. در این میان، یکی از حوزه‌هایی که کمتر مورد توجه بوده است، حوزه بزه‌دیدگی در نظام دادگستری است. اهمیت مطالعه بزه‌دیدگی در نظام دادگستری از این جهت است که این نظام برای مقابله با قانون‌شکنی ایجاد شده، اما شواهد حاکی از وقوع میزان قابل توجهی از جرم و بزه‌دیدگی در خود این نظام است. پژوهش حاضر با استفاده از تکنیک پیمایشی و روش تحقیق کمی و ابزار پرسشنامه و به شیوه تمام‌شماری، به بررسی عوامل بزه‌دیدگی کارمندان دادگستری شهر بروجرد در سال ۱۳۹۴ پرداخته است. نتایج تحقیق حاکی از این است که تعداد قابل توجهی از کارمندان دادگستری شهر بروجرد (۳۰ درصد کاملاً و ۲۲/۵ درصد تا حدودی) بزه‌دیده جرایم به‌ویژه جرم توهین و تحقیر واقع شده‌اند. به‌علاوه، عوامل ماهیت شغل، شرایط دشوار شغلی، ویژگی‌های ارباب‌رجوع (به‌ویژه ناآگاهی ایشان)، فقدان امکانات و تجهیزات کافی و مناسب، ویژگی‌های مکانی و ضعف تدابیر مناسب حفاظتی و کنترل رسمی، نقش مهمی در بزه‌دیدگی کارمندان دادگستری داشته است.

کلیدواژه‌ها:

دادگستری، کارمندان، بزه‌دیده، بزه‌دیدگی، توهین، شهر بروجرد.

صفحه ۳۷۱-۳۸۱، تاریخ وصول: ۱۳۹۵/۰۹/۰۷، تاریخ پذیرش: ۱۳۹۶/۰۴/۱۷
مجله پژوهش‌های حقوقی (فصلنامه علمی - ترویجی)، شماره ۳۹، پاییز ۱۳۸۸

* استادیار گروه حقوق دانشگاه آیت‌الله‌العظمی بروجردی، بروجرد، لرستان، ایران، نویسنده مسئول
Email: riahijavad@yahoo.com

** استادیار گروه علوم اجتماعی دانشگاه آیت‌الله‌العظمی بروجردی، بروجرد، لرستان، ایران
Email: sharifi.sociology@gmail.com

*** کارشناس ارشد حقوق جزا و جرم‌شناسی دانشگاه آزاد اسلامی، واحد بروجرد، لرستان، ایران
Email: azin.rouhani@yahoo.com

مقدمه

در تاریخ حقوق کیفری، ابتدا فقط پدیده مجرمانه مورد توجه بود و پرونده کیفری حول محور یک عنصر - یعنی ارتکاب جرم از سوی مجرم - بررسی می‌شد. از این رو، عوامل متعدد و مؤثر دیگری که در وقوع جرم نقش غیرقابل انکاری دارند از جمله عوامل جرم‌زا، اوضاع و احوال حاکم بر ارتکاب جرم، انگیزه مجرم و ... به فراموشی سپرده می‌شد یا دست کم چندان مورد توجه قرار نمی‌گرفت.

نارسانایی شیوه‌های واکنش جزایی علیه پدیده مجرمانه، زمینه ظهور رشته علمی جدیدی را درباره علت‌شناسی جرایم پدید آورد و تحول عظیمی در تاریخ حقوق کیفری به وجود آمد. با ظهور مکتب تحقیقی، رشته علمی‌ای با عنوان جرم‌شناسی با محوریت مطالعه مرتکب جرم و شخصیت او شکل گرفت و بزه‌کار به کانون توجه حقوق کیفری و موضوع اصلی مطالعات جزایی تبدیل شد. به این ترتیب، در نتیجه مطالعات و دستاوردهای جرم‌شناسی، حقوق کیفری که از سوی برخی جرم‌شناسان به برخورد انتزاعی با پدیده جنایی متهم شده بود تا حدود زیادی از حالت ذهن‌گرایانه و انتزاعی خارج شد و در برخورد با پدیده جنایی جنبه عینی و واقعی پیدا کرد.^۱

کمتر از نیم قرن پس از تولد جرم‌شناسی تجربی، عده‌ای از جرم‌شناسان که در مقام حل معمای بزه‌کاری و علت‌شناسی جرم بودند، مطالعات خود را بر کنشگر دیگر جرم، یعنی «بزه‌دیده» که در فرایند عدالت کیفری فراموش شده بود، متمرکز کردند تا سهم، نقش و شخصیت وی را در تکوین جرم مشخص نمایند. نتیجه این تحولات عمیق تولد رشته علمی جدیدی با عنوان «بزه‌دیده‌شناسی» بود.^۲

۱. علی حسین نجفی ابرندآبادی، *تقریرات درس جرم‌شناسی (بزه‌دیده‌شناسی علت‌شناختی)* (تهران: دانشگاه شهید بهشتی، ۱۳۸۶)، ۲۶۳۰.

۲. نک: علی حسین نجفی ابرندآبادی و حمید هاشم‌بیگی، *دانشنامه جرم‌شناسی* (تهران: دانشگاه شهید بهشتی و گنج دانش، ۱۳۷۷)، ۱۹۹؛ حبیب احمدی، *جامعه‌شناسی انحرافات* (تهران: سمت، ۱۳۸۴)، ۲۴۹؛ کیت سوتیل، مویرا پیلو و کلر تیلور، *شناخت جرم‌شناسی*، ترجمه میر روح‌الله صدیق (تهران: دادگستر، ۱۳۸۸)، ۸۳؛ سهیلا صادقی فسائی و زهرا میرحسینی، «بررسی عوامل مؤثر بر بزه‌دیدگی زنان شهر تهران»، *فصلنامه زن در توسعه و سیاست* ۱ (۱۳۹۰)، ۳۶؛ مهدی سلطانی، *حقوق جزای عمومی* (تهران: دادگستر، ۱۳۹۴)، ۵۳.

امروزه، پژوهش‌های بزه‌دیده‌شناختی و تحقیق درباره عوامل بزه‌دیدگی سهم زیادی از مطالعات جرم‌شناختی را به خود اختصاص داده است^۳؛ زیرا در شرایط کنونی دانشمندان تردید ندارند که یکی از راهکارهای مهم پیشگیری از جرم، پیشگیری از بزه‌دیدگی است. بزه‌دیده‌شناسان به‌منظور تسهیل مطالعه پدیده بزه‌دیدگی، تقسیم‌بندی‌هایی را ابداع کرده‌اند و تحقیقات بزه‌دیده‌شناسی را در چهارچوب آن تقسیم‌بندی‌ها، انجام می‌دهند.^۴ در این میان، یکی از حوزه‌های مهم که کمتر موردتوجه بزه‌دیده‌شناسان قرار گرفته، بررسی وقوع بزه‌دیدگی در نظام دادگستری است.

مسئله از این قرار است که امروزه همه جوامع بشری برای برخورد با پدیده مجرمانه و رسیدگی به دعاوی مردم از یک دستگاه عریض و طویل با نام نظام دادگستری استفاده می‌کنند که از سازمان پلیس، دادسراها و دادگاه‌ها و نهادهای اجرای احکام تشکیل شده است و فرض بر این است که اجرای عدالت، احقاق حقوق مردم و پیشگیری از جرم و بزه‌دیدگی مستلزم حفظ و تقویت این نظام است؛ اما از سوی دیگر، شواهد حاکی از نرخ معتناهی از جرم و میزان قابل‌توجهی از بزه‌دیدگی است که در خود نظام دادگستری رخ می‌دهد.

بزه‌دیدگی در نظام دادگستری پدیده‌ای است که نه‌تنها دامنگیر مشتریان اصلی این نظام (یعنی متداعیین، متهمان و محکومان) است، بلکه این امر متوجه کلیه اشخاصی است که به‌نوعی در جریان رسیدگی‌های حقوقی و کیفری مداخله می‌کنند و در صدر این اشخاص، مقامات و مأموران نظام مزبور قرار دارند.

باتوجه‌به اینکه رسالت عمده دستگاه قضایی اجرای عدالت است، لذا از هرگونه اقدامی که مانع ایفای این رسالت است باید پیشگیری کرد. بی‌شک، ارتکاب جرم علیه مقامات و مأموران دادگستری در حین انجام وظیفه یا به سبب آن، از جمله اقداماتی است که آن اشخاص را از ایفای وظایف خود ناتوان کرده و اخلال در اجرای عدالت قضایی را به‌دنبال خواهد داشت.

۳. نک: ژرار لپز و ژینا فیلیزولا، *بزه‌دیده و بزه‌دیده‌شناسی*، ترجمه روح‌الدین کردعلیوند و احمد محمدی (تهران: مجد، ۱۳۹۲)، ۷۳-۹۹؛ عبدالعلی توجهی، «سیاست جنایی حمایت از بزه‌دیدگان در اسناد و کنوانسیون‌های بین‌المللی»، *مجله مجتمع آموزش عالی قم* ۹ (۱۳۸۰)، ۶۶-۵۱؛ عبدالعلی توجهی، «سیاست جنایی حمایت از بزه‌دیدگان»، *مجله مجتمع آموزش عالی قم* ۴ (۱۳۷۸)، ۴۶-۲۷.

۴. نک: مهدی کی‌نیا، «بزه‌دیده‌شناسی یا مجنی‌علیه‌شناسی»، *نشریه حقوق دانشکده علوم قضایی و خدمات اداری* ۱ (۱۳۷۰)، ۳۹-۲۱؛ مهرداد رایجیان اصلی، *بزه‌دیده‌شناسی حمایتی* (تهران: دادگستر، ۱۳۹۰)، ۵۰-۲۲.

با این حال، امروزه شاهد هستیم که کارمندان نظام دادگستری و مقامات قضایی در معرض انواع خشونت‌های کلامی و جسمانی قرار دارند و این امر گاهی تا بدانجا پیش می‌رود که این اشخاص جان خود را به سبب انجام وظایف از دست می‌دهند.

بی‌تردید، یکی از آثار نامطلوب بزه‌دیدگی مقامات و مأموران نظام دادگستری افزایش احساس ترس از انتقام و کاهش مشارکت فعال مقامات قضایی و کارمندان نظام عدالت کیفری در اجرای عدالت قضایی است و لذا ضروری است که این دسته از افراد در قبال ارتکاب انواع رفتارهای مجرمانه نظیر توهین، تهدید، ضرب و جرح و سوء قصد از حمایت کافی و مؤثر برخوردار باشند.

با این وصف، این موضوع درخور تحقیق و بررسی است که چرا نظام دادگستری که فلسفه وجودی آن، حفظ حقوق مردم و پیشگیری از جرم و بزه‌دیدگی است، حجم بالایی از بزه‌دیدگی را در خود جای داده است؟ آیا علت بزه‌دیدگی در نظام دادگستری را باید در خود این نظام جست‌وجو کرد؟ و یا عوامل خارجی موجب وقوع بزه‌دیدگی در آن نظام می‌شوند؟ و بالاخره، ابعاد و ویژگی‌های بزه‌دیدگی در نظام دادگستری چه تفاوت‌ها و شباهت‌هایی با دیگر اقسام بزه‌دیدگی دارد؟

پژوهش حاضر کوشش می‌نماید که ابعاد و ویژگی‌های بزه‌دیدگی کارمندان دادگستری شهر بروجرد را بررسی کرده و عوامل بزه‌دیدگی ایشان را شناسایی کند. به این منظور این مقاله در شش بخش سازمان داده شده است. در قسمت بعدی مبانی نظری تحقیق بیان شده (۱) و بعد از آن، پیشینه پژوهش بررسی شده (۲) و سپس، روش‌شناسی تحقیق تشریح می‌گردد (۳)؛ پس از آن، داده‌های پژوهش مورد تجزیه و تحلیل قرار می‌گیرد (۴) و در آخر، به نتیجه‌گیری پرداخته و پیشنهادات مترتب بر آن بیان خواهد شد.

۱- مبانی نظری

مطالعه و بررسی مبانی نظری، از مراحل بسیار تعیین‌کننده هر پژوهش است؛ زیرا بر اساس مبانی نظری، می‌توان به اثبات قواعد منطقی و همبستگی بین پدیده‌های مورد مطالعه پرداخت. نظریه‌های بزه‌دیدشناسی محقق را به سمت الگوی نظری مناسبی هدایت می‌کنند که بر اساس آن می‌توان واقعیت بزه‌دیدگی کارمندان دادگستری را شناسایی کرده و به تبیین و تفسیر آن پرداخت. از این رو در ادامه، پس از بررسی مهم‌ترین نظریه‌های بزه‌دیدشناسی و

بعد از بررسی پیشینه تحقیق، کوشش می‌شود که عوامل بزه‌دیدگی کارمندان دادگستری بررسی گردد.

۱-۱- نظریه شتاب‌دهندگی بزه‌دیده

سال‌ها پیش فون هنتیگ^۵، تحقیقاتی را در مورد بزه‌دیدگان انجام داد و در پاسخ به این پرسش که بزه‌دیدگان چه نقشی در به‌وجود آمدن جرم دارند؟ دریافت که اکثر جرایمی که به‌وقوع می‌پیوندد، در نتیجه شکل‌گیری یک رابطه دوطرفه قربانی - مجرم می‌باشند و لازم است که بزه‌دیده‌ای وجود داشته باشد تا ارتکاب قتلی صورت بگیرد و لذا از این دیدگاه، حضور بزه‌دیده شرط اساسی تحقق جرایم علیه اموال و اشخاص است.^۶

وی در کتاب خود با عنوان «مجرم و بزه‌دیده او» در سال ۱۹۴۸ اگرچه اذعان دارد که بسیاری از جنایات حاصل کنش و واکنش میان بزه‌دیده و بزه‌کار و رابطه متقابل آن دو است، اما به مفهوم حقوقی تحریک بزه‌دیده که قانوناً از کیفیات مخفف جرم محسوب می‌شود خرده گرفته و بر این باور است که آن مفهوم هم موجب اشتباه در درک نقش بزه‌دیده شده و هم توان تبیین نقش بزه‌دیده را در تمامی وقایع مجرمانه ندارد. وی اندیشه دخالت نسبی بزه‌دیدگان در وقوع جرم را مطرح کرده و از این راه مسیر توسعه پژوهش‌های بزه‌دیده‌شناختی را هموار کرد.^۷

پس از هنس فون هنتیگ، مشهورترین تبیین درباره نقش بزه‌دیده در وقوع جرم توسط ماروین ولف گنگ^۸ در تحقیق مهمی در دهه ۱۹۵۰ درباره قتل مطرح شد. اگرچه نویسندگان تا پیش از آن به نقش بزه‌دیدگان در وقوع جرایم خشونت‌آمیز تصریح کرده بودند، لکن نخستین بار، این ماروین ولف گنگ بود که به دنبال پژوهش‌های خود که در آنها ارتباط میان مجرم و بزه‌دیده را در جرم قتل بررسی کرد، اصطلاح «شتاب‌دهندگی بزه‌دیده»^۹ را در مفهومی نو و برای معرفی وقایعی که بزه‌دیده در آنها نقش تعیین‌کننده دارد، مطرح کرد. به باور او نقش بزه‌دیده از همان زمانی آغاز می‌شود که مقتول از نیروی جسمانی علیه بزه‌کار استفاده می‌کند. ولف گنگ در خلال پژوهش خود نمونه‌های متعددی از بزه‌دیدگی در

5. Von Hentig.

۶. موریس کوسن، اصول جرم‌شناسی، ترجمه میر روح‌الله صدیق (تهران: دادگستر، ۱۳۹۴)، ۱۷۵.

۷. لیانا ای بوفارد، «نقش‌آفرینی بزه‌دیده در رخ دادن جرم» ترجمه لمیاء رستمی تبریزی در دانشنامه بزه‌دیده

شناسی و پیشگیری از جرم، به اهتمام علی حسین نجفی ابرندآبادی (تهران: میزان، ۱۳۹۳)، ۱۴۲۱.

8. Wolfgang.

9. Victim Precipitation.

قتل را مثال می‌زند که از مصادیق نقش‌آفرینی فعال بزه‌دیده و تسریع‌کنندگی و تسهیل‌کنندگی وقوع جرم محسوب می‌شوند و در همه آن موارد شخصی که اولین ضربه را وارد نموده، همان شخصی است که درنهایت در آن واقعه به قتل رسیده است. به‌عنوان مثال در یکی از نمونه‌ها کسی که در پایان به قتل رسیده، قبل از وقوع قتل ضربات متعددی را به قاتل وارد کرده و در نتیجه موجب شده که قاتل درصدد تلافی برآید و ضرباتی را به سر او (مقتول) وارد کرده و او را از پای درآورد.^{۱۰}

ولف گنگ حدود ۶۰۰ پرونده قتل را در فیلادلفیا بررسی کرد و به این نتیجه رسید که بزه‌دیدگان در ۲۶ درصد پرونده‌ها وقوع جرم را تسهیل کرده و حدوث نتیجه مجرمانه را تسریع کرده‌اند. بر این اساس، ولف گنگ نتیجه گرفت که درمورد جرم قتل، بسیاری از بزه‌دیدگان را نباید بی‌گناه دانست؛ زیرا آنان قربانی خشونت شده‌اند که اعمال خشونت‌آمیز یا تهدیدآمیز خودشان برانگیزنده آن بوده است و درواقع، اقدامات پیش از بزه‌دیدگی آنان، انگیزه بایسته را برای بزهکار ایجاد کرده است.^{۱۱}

تحقیقات ولف گنگ نشان می‌دهد که از هر چهار مورد قتل، یک مورد آن در اثر دخالت شتاب‌دهنده بزه‌دیده واقع شده است، به‌طوری‌که اگر بزه‌دیده با اقدامات مؤثر خود وقوع جرم را تسریع نمی‌کرد و اراده بزهکار را به شتاب در نمی‌آورد، هرگز جرم مزبور واقع نمی‌شد.

درواقع، مطابق نظریه شتاب‌دهندگی بزه‌دیده، گاهی نقش بزه‌دیده در وقوع جرم، چیزی فراتر از یک تحریک ساده و غیرمؤثر است که فقط زمینه‌ساز جرم است؛ بلکه درموردی این بزه‌دیده است که بزهکار را بر وقوع جرم مصمم می‌کند و او را تا سر حد وقوع جرم برمی‌انگیزد و گاهی این نقش را تا زمان حصول نتیجه ادامه می‌دهد.

از این‌رو در چنین مواردی اگر نگوئیم که تقصیر بزه‌دیده در وقوع جرم بیش از بزهکار است، دست‌کم به‌لحاظ تسریع‌کنندگی و شتاب‌دهی به وقوع جرم، می‌بایست نقشی همسنگ بزهکار برای او در نظر گرفت. چنین اندیشه‌ای را اگرچه نتوان از نظر حقوقی توجیه کرد، اما لااقل از نقطه‌نظر بزه‌دیده‌شناختی و پیشگیری از جرم یقیناً قابل‌توجیه بوده و حاکی از این است که موفقیت سیاست پیشگیری از بزهکاری در بخش مهمی از جرایم مستلزم بذل توجه به بزه‌دیده و نقش او در پیدایش پدیده مجرمانه است.

۱۰. همان، ۱۴۲۲.

۱۱. پامیلا ویلکاکس، «نظریه‌های بزه‌دیدگی» ترجمه اکبر وروایی، در *دانشنامه بزه‌دیده‌شناسی و پیشگیری از جرم*، به اهتمام علی‌حسین نجفی ابرندآبادی (تهران: میزان، ۱۳۹۳)، ۱۳۹۰.

۱-۲- نظریه سبک زندگی

نظریه سبک زندگی به بررسی مؤلفه‌های مربوط به بزه‌دیدگی شخصی می‌پردازد. بر اساس این نظریه، الگوهای عملکرد یا شیوه زندگی اشخاص بر احتمال بزه‌دیدگی آنها تأثیر می‌گذارد و خطر بزه‌دیدگی زمانی افزایش می‌یابد که شرایط زندگی شخص پرمخاطره باشد. برخی از جرم‌شناسان بر این باورند که افراد ممکن است بزه‌دیده جرم شوند به دلیل اینکه نوع زندگی آنها این امکان را که در معرض ارتکاب جرم قرار گیرند، افزایش داده است.^{۱۲} در واقع، افراد ممکن است به سبب نوع زندگی خود، بزه‌دیده شوند.

بر اساس نظریه سبک زندگی، مؤلفه‌های مختلف سبک زندگی، وضعیت شخص را تحت تأثیر قرار داده و او را در معرض یا دور از بزه‌دیدگی قرار می‌دهند. یکی از این مؤلفه‌ها، نقش افراد در جامعه است. از این رو نقش یا نقش‌هایی که شخص در زندگی خود ایفاء می‌کند، ممکن است او را به سوی بزه‌دیدگی بکشاند.

برای مثال نقش‌هایی که نوجوانان و جوانان به‌عنوان دانش‌آموز، دانشجو، عضو باشگاه ورزشی، عضو یک گروه دوستی (به‌عنوان یک خرده‌فرهنگ) و مانند آن برعهده دارند، آنان را در معرض خطر بزه‌دیدگی قرار می‌دهد؛ زیرا نقش‌های اجتماعی آنها سبب می‌شود که آنان در مکان‌ها یا زمان‌های خطرناک رفت‌وآمد کنند و یا در محیط‌های خطرناک قرار گیرند.^{۱۳}

مؤلفه دیگر، تصمیمات و انتخاب‌های افراد در مورد نوع و محدوده رفتارهایشان است. افراد با انتخاب فعالیت‌هایی در زمان‌ها و مکان‌هایی خاص و خطرناک، احتمال بزه‌دیدگی خود را افزایش می‌دهند. به‌عنوان مثال، گزارشگری که به‌منظور تهیه گزارش وارد یک صحنه درگیری مسلحانه می‌شود یا پژوهشگری که تصمیم می‌گیرد وارد یک گروه سازمان‌یافته مجرمانه شده و از نزدیک به تحقیق بپردازد، خود را در معرض بزه‌دیدگی قرار داده‌اند.^{۱۴}

طبقه یا موقعیت فرد در ساختار اجتماع نیز می‌تواند در احتمال بزه‌دیدگی او مؤثر باشد. غالباً اشخاصی که دارای موقعیت اجتماعی بالاتری هستند، دارای احتمال بزه‌دیدگی کمتری می‌باشند. به‌عکس، طبقات فرودست جامعه و افرادی که در مناصب و جایگاه‌های اجتماعی

۱۲. کوسن، پیشین، ۱۸۰.

۱۳. ساندرا والک لیت، شناخت جرم‌شناسی، ترجمه حمیدرضا ملک‌محمدی (تهران: میزان، ۱۳۸۶)، ۷۶.

۱۴. کوسن، پیشین، ۱۸۱.

بالا قرار ندارند، لاجرم در فعالیتهای خاصی درگیر می‌شوند و یا به محیط‌هایی رفت‌وآمد می‌کنند که افزایش خطر بزه‌دیدگی ایشان را به‌دنبال دارد.

به‌طور کلی می‌توان گفت که افراد به هر میزان که با اشخاص بزهکار بیشتر مرادده داشته و در تماس باشند و یا هرچه بیشتر به محیط‌های مجرمانه و خطرناک بروند و یا در زمان‌های خطرناک به فعالیت پردازند و بیشتر رفت‌وآمد کنند، احتمال بزه‌دیدگی خود را افزایش می‌دهند. بدیهی است که میزان تماس اشخاص و موقعیت‌های مکانی و زمانی ایشان متأثر از نقش، موقعیت اجتماعی و انتخاب‌های آنان و در یک کلمه متأثر از سبک زندگی ایشان است؛ بنابراین با تغییر سبک زندگی، می‌توان مناسبات میان بزهکاران و بزه‌دیدگان بالقوه را تغییر داده و احتمال بزه‌دیدگی آنان را افزایش یا کاهش داد.^{۱۵}

افرادی که سلاح سرد یا گرم حمل کرده یا نگهداری می‌کنند، فروشندگان مواد مخدر و روان‌گردان، دختران فراری و یا نوجوانانی (پسر یا دختر) که بیشتر اوقات خود را در خارج از منزل سپری می‌کنند، به‌طور جدی در معرض بزه‌دیدگی قرار دارند. بسیاری از دختران فراری قربانی سوءاستفاده جنسی می‌شوند و برخلاف میلشان وارد کارهای خلاف قانون می‌شوند. سوءاستفاده جنسی، رایج‌ترین نوع بزه‌دیدگی و نقطه اشتراک در میان دخترانی است که از خانه فرار می‌کنند.

نظریه سبک زندگی ارتباط نزدیک و تنگاتنگی با نظریه فعالیت‌های روزمره دارد. نظریه سبک زندگی به بیان این نکته می‌پردازد که احتمال وقوع جرم علیه شخص با میزان قرار گرفتن او در مکان‌های پرخطر بیشتر می‌شود و لذا افرادی که در مناطق پردردسر و جرم‌خیز سکونت، اشتغال یا رفت‌وآمد دارند، بیشتر از سایرین در معرض مخاطرات ناشی از جرم قرار دارند.^{۱۶}

دو نظریه سبک زندگی و فعالیت‌های روزمره، میزان در معرض خطر بودن و کاهش فرصت ارتکاب جرم را بیان می‌کنند. در واقع، باتوجه‌به اینکه در لابه‌لای فعالیت‌های اجتماعی فرصت‌های ارتکاب جرم وجود دارد، احتمال قربانی شدن افراد در اجتماع بیشتر است. پسران نوجوان و جوان بیشتر از دختران در معرض خطر قربانی شدن قرار دارند؛ زیرا این‌گونه افراد به‌لحاظ سبک زندگی خود، بیشتر از دختران در خارج از خانه به‌سر می‌برند. زنان، کودکان و

۱۵. همان، ۱۱۰.

۱۶. رابرت داگلاس وایت و فیونا هینز، جرم و جرم‌شناسی، ترجمه علی سلیمی، محسن کارخانه و فرید مخاطب

قمی (قم: پژوهشگاه حوزه و دانشگاه، ۱۳۸۵)، ۱۶۶.

سالخوردگان بیشتر از سایرین در معرض خطر قربانی شدن قرار دارند زیرا به لحاظ وضعیت جسمی و روانی، آنان آسیب‌پذیرتر از سایرین هستند.

۱-۳- نظریه فعالیت‌های روزمره

یکی دیگر از نظریه‌های بزه‌دیدگی، نظریه فعالیت‌های روزمره است. این نظریه که در نتیجه تلاش‌های کوهن^{۱۷} و فلسون^{۱۸} (۱۹۷۹) توسعه یافت^{۱۹} در مقام پاسخ به این پرسش است که چه عواملی تمایل به ارتکاب جرم را مساعد می‌کند و موقعیت و شرایط بزه‌دیده و یا آنچه را شرایط مشرف بر بزه‌دیدگی می‌نامیم تا چه اندازه در بزه‌دیدگی مؤثر است؟

فعالیت‌های روزمره، شامل هر فعالیت اجتماعی عادی می‌شود که برای برآوردن نیازهای اساسی زندگی صورت می‌گیرند. برخی افراد بر اساس تفاوت در فعالیت‌هایشان، بیش از دیگران به‌عنوان آماج برای وقوع جرم علیه ایشان ایده‌آل به نظر می‌آیند. به همین ترتیب، برخی موقعیت‌ها به دلیل نوع و میزان فعالیت اجتماعی، برای ارتکاب جرم و وقوع بزه‌دیدگی مناسب‌تر هستند. بر این اساس ارائه‌کنندگان این نظریه معتقدند بزه‌دیدگی می‌تواند بیانگر حضور سه عامل باشد:^{۲۰}

- ۱- مجرمین برانگیخته یا دارای انگیزه که مستعد ارتکاب جرم هستند، مانند افراد بیکار یا نوجوانان بدسرپرست یا بی‌سرپرست؛
 - ۲- وجود هدف یا آماج مناسب و جذاب، مانند خانه‌هایی که در آنها طلا نگهداری می‌شود یا فروشگاه‌های پر از کالا یا خودروهای کنار خیابان؛
 - ۳- عدم حفاظت از اهداف یا ضعف و سستی در برقراری امنیت آماج، مانند نبودن مالک خانه در آن، نبودن همسایگان و عدم حضور پلیس در صحنه.
- البته این نظریه علاوه بر عوامل سه‌گانه بالا، تغییراتی را نیز که در جامعه سبب نابسامانی اجتماعی می‌شود، مورد توجه قرار داده‌اند و معتقدند هم‌زمان با تغییرات اجتماعی، فرصت ارتکاب جرم نیز تغییر می‌کند.

17. Kohn.

18. Felson.

۱۹. توماس. ال وینفری، *نظریه‌های جرم‌شناسی*، ترجمه سید رضا افتخاری (کتاباد: دانشگاه آزاد اسلامی واحد کتاباد، ۱۳۸۸)، ۷۷.

۲۰. علی سلیمی، محمد داوری، *جامعه‌شناسی کجروی* (قم: پژوهشگاه حوزه و دانشگاه، ۱۳۸۵)، ویرایش اول، ۱۶۳.

نظریه پردازان فعالیت‌های روزمره معتقدند که تنها وجود یک «بزهکار بانگیزه» برای تبیین علت بزهکاری کفایت نمی‌کند. بلکه رفتار بزهکارانه علاوه بر عقلانی بودن باید با «فرصت مناسب» برای ارتکاب جرم مرتبط شود.^{۲۱} مثلاً وجود شمار زیادی از جوانان بیکار که فرصت‌های قانونی اندکی برای کار و تحصیل دارند، میزان بزهکاری را افزایش می‌دهد. بیکاری و اعتیاد جوانان سبب می‌گردد حتی اگر بزهکار هم نبوده‌اند، در صورتی که با خانه خالی از سکنه و عدم حضور محافظی توانمند مواجه شوند از فرصت استفاده کنند و مرتکب سرقت شوند.

البته نظریه فعالیت‌های روزمره به نقش قربانی و بزهکار در فرایند ارتکاب جرم اهمیت برابری می‌دهد و معتقد است که فرصت ارتکاب جرم تا حدودی از سبک زندگی و رفتار قربانی تأثیر می‌پذیرد. به این ترتیب که هرچقدر فرصت بیشتری برای رفتارهای خلاف قانون فراهم باشد، خلافکاران بیشتر تحریک می‌شوند و احتمال بزه‌دیدگی بالاتر خواهد بود^{۲۲}؛ بنابراین، بی‌احتیاطی افراد در انجام فعالیت‌های روزمره، رفتن به مکان‌های خطرناک در شب، حمل مقدار زیادی از پول با خود و یا در دسترس قرار دادن پول و اشیاء قیمتی، از جمله رفتارهایی است که احتمال وقوع بزهکاری و به‌دنبال آن بزه‌دیدگی را افزایش می‌دهد.

شواهد نشان می‌دهند حتی مجرمین خشن نیز افرادی را انتخاب می‌کنند که بی‌پناه و فاقد قدرت دفاعی هستند.^{۲۳} تحقیقات نشان می‌دهد جوانانی که شب‌ها با دوستان خود به تفریح می‌روند و شب‌ها را بیرون از خانه به سر می‌برند، نسبت به کسانی که درگیر درس، تحصیل و کار هستند و در خانه می‌مانند فرصت بیشتری برای شرکت در فعالیت‌های ضداجتماعی داشته^{۲۴} و لذا بیشتر از دیگران نیز بزه‌دیده می‌شوند.

بنابراین، فعالیت‌های روزمره اشخاص ممکن است اهداف - اعم از اشخاص و اموال - را با خطر مواجه سازد. به‌عنوان مثال اگر اشخاص، اشیاء قیمتی و باارزش خود را بدون محافظ رها سازند یا به هنگام مسافرت، درب منزل خود را باز بگذارند، به احتمال زیاد بزه‌دیده جرایمی همچون سرقت و هتک حرمت منزل خواهند شد. همچنین، اگر زنان و دختران جوان

۲۱. والک لیت، پیشین، ۷۵.

۲۲. وینفری، پیشین، ۷۸.

۲۳. کوسن، پیشین، ۱۱۱.

۲۴. وایت و فیونا هینز، پیشین، ۱۶۶.

شب‌هنگام در اماکن عمومی به‌تنهایی قدم بزنند، خود را در معرض خطر جرایم خشونت‌آمیز قرار داده‌اند.

۱-۴- نظریه کنش متقابل نمادین

نظریه کنش متقابل نمادین، به‌جای متمرکز شدن بر موقعیت اجتماعی علل رفتار افراد بر طبیعت کنش متقابل اجتماعی که بین افراد اتفاق می‌افتد، متمرکز است. کنش متقابل یعنی اینکه افراد در ارتباط با یکدیگر عمل می‌کنند و موجب ساختن عمل یکدیگر می‌گردند. از این‌رو، این نظریه بر کنش متقابل به‌جای شخصیت یا ساخت اجتماعی تأکید می‌کند.^{۲۵}

کنش متقابل صرفاً به‌منزله تأثیرپذیری از دیگران نیست، بلکه تأثیر و تأثر متقابل در جریان زمان و موقعیت‌های گوناگون است.^{۲۶} در این صورت، یک عمل متحول و در حال تغییر مطرح است نه عمل ساده‌ای که در شرایط محیطی خاصی تحقق می‌پذیرد. از این‌رو، این نظریه بر انسان فعال به‌جای انسان منفعل در ساخت اجتماع تأکید می‌کند.

از نگاه نظریه کنش متقابل نمادین، انسان بخشی از طبیعت است و تغییرات موجود در طبیعت درباره انسان نیز صدق می‌کند. انسان پاسخ‌دهنده و یا ساخته‌شده بر اثر پاسخ‌های جاری جامعه و دنیا نیست، بلکه انسان در این دیدگاه، درک، انتخاب و سپس تفسیر می‌کند و در نهایت، در این مسیر ساخته می‌شود.^{۲۷}

بر اساس نظریه کنش متقابل نمادین، تفسیر بزه‌دیدی بدین شرح است که بزه‌دیدی نتیجه کنش متقابل میان بزه‌کار و بزه‌دیده بالقوه است. در خلال روابط متقابل اجتماعی، بزه‌دیده با حرکات بدن یا گفتار خود به بزه‌کار بالقوه می‌فهماند که او از آمادگی بزه‌دیدی برخوردار است و وی (بزه‌کار) از توانایی لازم برای ارتکاب جرم و گریز از صحنه یا مخفی نمودن آثار جرم برخوردار است.^{۲۸}

به‌عکس، افراد می‌توانند با استفاده از نمادهای مختلف به بزه‌کاران بالقوه این پیام را منتقل کنند که آماج جرم از محافظت کافی برخوردار است و آنان نمی‌توانند بدان تعرض

۲۵. داور شیخاوندی، جامعه‌شناسی انحرافات و مسائل جامعی ایران (تهران: قطره، ۱۳۸۶)، ۱۴۸؛ هدایت‌الله ستوده، آسیب‌شناسی اجتماعی (تهران: آوای نور، ۱۳۸۹)، ۱۴۶.

۲۶. رحمت‌الله صدیق سروستانی، آسیب‌شناسی اجتماعی (تهران: سمت، ۱۳۸۸)، ۵۷؛ جرج ولد، توماس برنارد و جفری اسنیپس، جرم‌شناسی نظری، ترجمه علی شجاعی (تهران: سمت، ۱۳۹۴)، ۳۰۸.

۲۷. وینفری، پیشین، ۳۰۰.

۲۸. سلیمی و داوری، پیشین، ۲۴۸.

کنند. درست به همین دلیل است که افراد برای پیشگیری از بزه‌دیدگی، از نگهبان محله استفاده می‌کنند یا صاحب‌خانه هنگام ترک منزل، چراغ آن را روشن می‌گذارد چراکه هرکدام از موارد مزبور نمادهایی هستند که حامل معنای حفاظت و برقراری امنیت‌اند. بنابراین، از نقطه‌نظر کنش متقابل نمادین، این نکته اهمیت زیادی دارد که افراد در روابط فی‌مابین خود از چه نمادها، حرکات و گفتاری استفاده می‌کنند.^{۳۹} در حقیقت، یکی از راه‌های پیشگیری از بزه‌دیدگی، توجه به نمادها و معانی آنها و به‌کارگیری به‌جا و درست آنها و نیز پرهیز از نمادها، حرکات و گفتارهایی است که به بزهکاران بالقوه این معنا را القاء می‌کنند که او هدف مناسبی را برگزیده و نیز از توانایی لازم برای ارتکاب جرم و گریز از تبعات نامطلوب آن برخوردار است.

۱-۵- نظریه نمایشی گافمن

نظریه نمایشی اروینگ گافمن^{۳۰} در واقع شرح استعاری کنش متقابل انسان‌ها در صحنه روابط اجتماعی است. به نظر گافمن، انسان‌ها مانند بازیگران تئاتر در صحنه روابط اجتماعی چنان نقش بازی می‌کنند که مناسب‌ترین تأثیر را روی مخاطبان یا تماشاگران‌شان بگذارند.^{۳۱} هر فردی در جامعه یا در حال ایفای نقش اجتماعی خود است و یا تماشاگر نقش‌های دیگران می‌باشد که در هر دو حالت به‌صورت فعال و تأثیرگذار عمل می‌کند و در شکل‌گیری روابط اجتماعی، مشارکت آگاهانه‌ای دارد.

برداشت گافمن از «خود»، با رهیافت نمایشی او شکل گرفته است. به نظر وی، خود یک چیز اندامی نیست که جای خاصی داشته باشد، پس در تحلیل خود باید از صاحب خود صرف‌نظر کنیم، زیرا او و بدن او تنها کاری که می‌کنند این است که قلابی را فراهم می‌کنند تا بتوان یک نوع فرآورده گروهی را برای یک مدت معین به آن آویزان کرد. در واقع خود را محصولی از کنش متقابل بین کنشگر و مخاطبش می‌انگارد.

خود یک اثر نمایشی است که از صحنه نمایش برمی‌خیزد. از آنجاکه خود محصول کنش متقابل نمایشی است در برابر وقفه در زمان اجرای نمایش آسیب‌پذیر است. نظریه نمایشی

۳۹. همان، ۲۴۹.

30. Erving Goffman.

۳۱. اصغر کاظمی، «اروینگ گافمن»، پژوهشکده باقرالعلوم (ع)، دسترسی ۱۹/۰۵/۱۳۹۵،

<http://www.pajoohe.com/fa/index.php?Page=definition&UID=98978>.

گافمن با فراگردهمایی‌هایی سروکار دارد که به اختلال‌های ناشی از قطع جریان نمایش می‌پردازند یا از آنها جلوگیری می‌کنند.^{۳۲}

هرچند که گافمن در بیشتر بحث‌هایش بر این پیشامدهای نمایشی تأکید می‌ورزد، اما یادآور می‌شود که بیشتر اجراها موفق‌اند. نتیجه این امر آن است که در شرایط عادی، یک خود جالفتاده با اجراکنندگان هماهنگی دارد. گافمن چنین می‌پنداشت که افراد در هنگام کنش متقابل، می‌کوشند جنبه‌ای از خود را نمایش دهند که موردپذیرش دیگران باشد؛ اما کنشگران حتی در حین انجام این عمل می‌دانند که مخاطبانشان (حضار) ممکن است در اجرای نقش آنها اختلال ایجاد کنند. به همین دلیل کنشگران نیاز به نظارت بر حضار را احساس می‌کنند و به‌ویژه مراقب عناصری‌اند که ممکن است اختلال‌گر باشند.^{۳۳}

کنشگران امیدوارند که خودشان می‌خواهند نمایش دهند. کنشگران همچنین امیدوارند که نمایش آنها حضارشان را وادارد تا داوطلبانه، به دلخواه آنها عمل کنند. گافمن این علاقه اصلی را به‌عنوان مدیریت تأثیرگذاری مطرح کرد. این مدیریت، شگردهایی را دربرمی‌گیرد که کنشگران برای حل مسائلی که احتمالاً ممکن است در این زمینه با آن روبه‌رو شوند، از آنها استفاده می‌کنند.^{۳۴}

بنابراین، از نظر گافمن نیز همچون دیگر تفسیرگرایان، رفتارهای افراد در تعامل و کنش و واکنش با دیگران شکل می‌گیرد. یکی از پدیده‌هایی که حاصل بازی و رابطه بین بزه‌کار و قربانی اوست، «جرم» می‌باشد. در بسیاری از اعمال مجرمانه، رابطه بزه‌کار - بزه‌دیده نقش مهمی ایفاء می‌کند و نوعی رابطه متقابل میان آنها وجود دارد؛ فرایندی طولانی که به تدریج منجر به عمل مجرمانه می‌گردد.^{۳۵}

بر این اساس، حضور در مکان‌های خاص، در زمان خاص، موقعیت بدنی، حرکات و سکناات چهره و تقریباً هر چیزی که برای مجرمین حاصل معناست، می‌تواند الهام‌بخش

۳۲. جورج ریتزر، *نظریه‌های جامعه‌شناسی در دوران معاصر*، ترجمه محسن ثلاثی (تهران: نشر علمی، ۱۳۸۲)، ۲۹۲.

۳۳. کاظمی، «اروینگ گافمن»، پیشین.

۳۴. جورج ریتزر و داگلاس گودمن، *نظریه جامعه‌شناسی مدرن*، ترجمه خلیل میرزایی و عباس لطفی‌زاده (تهران: جامعه‌شناسان، ۱۳۹۰)، ۳۲۸.

۳۵. سلیمی و داوری، پیشین، ۲۵۰.

اندیشه‌های مجرمانه باشد؛ زیرا پیوسته از این طریق پیام‌هایی در محیط مبادله می‌شوند که اساس ایجاد رابطه و کنش متقابل میان قربانی و مجرم می‌باشند.

بنابراین، جرم یک فرایند است که حاصل تعامل و بازی دو طرف رابطه مجرم - قربانی است. بر اساس کنش متقابل، شخص زمانی که در یک محیط خاص و در یک زمان خاص حضور پیدا می‌کند، حضور او می‌تواند حامل علائم و پیام برای افراد از جمله مجرمان بالقوه در آن مکان باشد. مثل زمانی که فردی به تنهایی با در دست داشتن یک کیف پر از پول، شب‌هنگام در خیابان قدم می‌زند.

همچنین، زمانی که یک زن تنها شب‌هنگام از راننده یک خودروی شخصی برای رساندن وی به مقصدش درخواست می‌کند، درواقع، وی بدون هرگونه پیشنهادی مبنی بر برقراری یک رابطه جنسی، رابطه جنسی را تحریک می‌کند و یا رها کردن منزل بدون قفل و زنگ ایمنی از سوی افراد می‌تواند اولین قدم جهت برقراری رابطه بین قربانی سرقت و سارق باشد. از نظر گافمن بازیگران غالباً می‌کوشند تا با محدود ساختن تماس میان خود و حضار، هاله‌ای بر اجرائشان بیوشانند. آنها با ایجاد فاصله میان خود و حضار، سعی می‌کنند در چشم حضار حرمتی برای خود فراهم کنند. این امر به نوبه خود باعث می‌شود که حضار از پرس‌وجو درباره اجرای نقش خودداری کنند. گافمن در اینجا متذکر می‌شود که حضار در این فراگرد دخیلند و غالباً خودشان می‌کوشند با فاصله گرفتن از اجراکننده نقش، اعتبارش را خدشه‌دار نسازند.^{۳۶}

بزه‌دیده بالقوه در چنین شرایطی بایستی به مدیریت خویشتن پردازد و از آن طریق بر ذهنیت مجرم بالقوه تأثیر بگذارد و خود را در ذهن وی به صورتی متجسم کند که مجرم به خود اجازه تعرض به وی را ندهد. به عبارت دیگر، حضور در زمان‌ها یا مکان‌های خاص و خطرناک، نقش خاصی را برای فرد تجویز می‌کند و در صورتی که فرد، اجرای ناموفقی داشته باشد و نتواند بر ذهن مجرم تأثیر بگذارد، در معرض قربانی شدن قرار خواهد گرفت.

۲- پیشینه پژوهش

اغلب مطالعات داخلی انجام‌شده در حوزه بزه‌دیده شناسی، مطالعاتی است که به روش کتابخانه‌ای و اسنادی انجام شده است. از این رو تحقیقات تجربی انگشت‌شماری در حوزه

بزه‌دیدگی مقامات و کارکنان دادگستری و نهادهای مرتبط با آن صورت گرفته که در ادامه بررسی می‌گردد.

قاسمی تاج‌امیر در پژوهشی با استفاده از تکنیک پیمایشی و روش تحقیق کمی و ابزار پرسشنامه و به شیوه تمام‌شماری، به بررسی عوامل بزه‌دیدگی کارکنان شورای حل اختلاف شهر بروجرد در سال ۱۳۹۴ پرداخته است.^{۳۷} نتایج تحقیق وی حاکی از این است که تعداد قابل‌توجهی از کارکنان شورای حل اختلاف شهر بروجرد (۲۰ درصد کاملاً و ۱۶ درصد تا حدودی) بزه‌دیده جرایم به‌ویژه جرم اهانت واقع شده‌اند. همچنین، تحلیل یافته‌های تجربی تحقیق نامبرده نشان می‌دهد که از بین عوامل مختلف، عوامل ماهیت شغل، شرایط دشوار شغلی، ویژگی‌های ارباب‌رجوع، فقدان امکانات و تجهیزات کافی و مناسب و ضعف تدابیر مناسب حفاظتی و کنترل رسمی در بزه‌دیدگی کارکنان شورای حل اختلاف مؤثر می‌باشند.

نظری (۱۳۹۵) در تحقیق خود که با استفاده از روش تحقیق توصیفی - تبیینی به بررسی بزه‌دیدگی قضات و کارمندان دادگاه‌های نظامی و دادرهای تابع آنها پرداخته^{۳۸}، به این نتیجه رسیده است که تعداد قابل‌توجهی از قضات و کارمندان دادگاه‌های نظامی و دادرهای تابع آنها در حوزه قضایی اهواز بزه‌دیده جرایم به‌ویژه جرایم توهین و تحقیر واقع شده‌اند. نتایج پژوهش وی همچنین نشان می‌دهد که میان متغیرهای شرایط شغل، تجهیزات و امکانات و نیز حفاظت و کنترل با متغیر بزه‌دیدگی قضات و کارمندان دادگاه‌های نظامی و دادرهای تابع آنها در حوزه قضایی اهواز، رابطه معناداری وجود دارد؛ اما عوامل ماهیت شغل، ویژگی کارمندان، ویژگی ارباب‌رجوع، مکان و زمان، در بزه‌دیدگی ایشان مؤثر نبوده است.

مرادی (۱۳۹۵) در پژوهشی درباره بزه‌دیدگی قضات و کارمندان دادگاه‌ها و دادرهای شهرهای اندیمشک، دزفول و شوش دانیال که با استفاده از تکنیک پیمایشی و روش تحقیق توصیفی - تبیینی انجام شده^{۳۹} به این نتیجه رسیده است که تعداد قابل‌توجهی از قضات و

۳۷. سعیده قاسمی تاج‌امیر، «بزه‌دیدگی کارکنان شورای حل اختلاف بروجرد» (پایان‌نامه کارشناسی ارشد، بروجرد: دانشگاه آزاد اسلامی واحد بروجرد، ۱۳۹۴)، ۱۳۴.

۳۸. سجاد نظری، «بزه‌دیدگی قضات و کارمندان دادگاه‌ها و دادرهای نظامی شهرستان اهواز» (پایان‌نامه کارشناسی ارشد، بروجرد: دانشگاه آزاد اسلامی واحد بروجرد، ۱۳۹۵)، ۱۲۹.

۳۹. غلامرضا مرادی، «بزه‌دیدگی قضات و کارمندان دادگاه‌ها و دادرهای شهرهای اندیمشک، دزفول و شوش دانیال» (پایان‌نامه کارشناسی ارشد، بروجرد: دانشگاه آزاد اسلامی واحد بروجرد، ۱۳۹۵)، ۱۱۶.

کارمندان دادگستری در حوزه‌های قضایی اندیمشک، دزفول و شوش دانیال، بزه‌دیده جرایم خصوصاً جرم توهین بوده‌اند. نتایج تحقیق وی نشان می‌دهد که متغیرهای ماهیت شغل، ویژگی کارمندان، ویژگی ارباب‌رجوع، مکان و زمان، شرایط شغل، تجهیزات و امکانات و نیز حفاظت و کنترل در بزه‌دیدگی ایشان مؤثر بوده است.

رضایی (۱۳۹۵) در تحقیقی با عنوان «بررسی جرم‌شناختی جرایم علیه وکلای دادگستری شهرهای اهواز و آبادان»^{۴۰}، به این نتیجه رسیده است که تعداد قابل‌توجهی از وکلای دادگستری شهرهای اهواز و آبادان بزه‌دیده جرایم واقع شده‌اند و در این میان همچون تحقیقات پیشین، جرم توهین آمار بالایی را به خود اختصاص داده است. همچنین یافته‌های تحقیق او نشان می‌دهد که میان متغیرهای شرایط شغل، تجهیزات و امکانات و نیز زمان با متغیر بزه‌دیدگی وکلای دادگستری شهرهای اهواز و آبادان رابطه معناداری وجود دارد؛ اما عوامل ماهیت شغل، ویژگی کارمندان، ویژگی ارباب‌رجوع، مکان، حفاظت و کنترل رسمی، در بزه‌دیدگی ایشان مؤثر نبوده است.

۳- روش‌شناسی پژوهش

مطالعه حاضر، پیمایشی توصیفی و تبیینی درزمینه بزه‌دیدگی کارمندان دادگستری شهر بروجرد (بررسی عوامل بزه‌دیدگی کارمندان دادگستری شهر بروجرد در سال ۱۳۹۴) است که به روش تمام‌شماری انجام گرفته است. در این قسمت در قالب ابزار پرسشنامه به‌عنوان یک سازه، امکان بررسی فرضیات فراهم شده است و همچنین اعتبار و پایایی سازه موردبررسی قرار گرفته است.

۳-۱- روش تحقیق

تکنیک مورداستفاده در این پژوهش پیمایشی می‌باشد. پیمایش روشی در تحقیقات اجتماعی است که ویژگی‌های بارز آن عبارت‌اند از شیوه‌های گردآوری داده‌ها و روش تحلیل آنها. مشخصه پیمایش مجموعه ساختمانند یا منظمی از داده‌هاست.^{۴۱} در این پژوهش ما به توصیف

۴۰. معصومه رضایی، «بررسی جرم‌شناختی جرایم علیه وکلای دادگستری شهرهای اهواز و آبادان» (پایان‌نامه کارشناسی ارشد، بروجرد: دانشگاه آزاد اسلامی واحد بروجرد، ۱۳۹۵)، ۹۳.

۴۱. ای. د. د. اوس، پیمایش در تحقیقات اجتماعی، ترجمه هوشنگ نایی (تهران: نشر نی، ۱۳۸۹)، ۱۳.

و تبیین مسئله می‌پردازیم، بنابراین، روش تحقیق مناسب که در این پژوهش به کار رفته است، روش تحقیق توصیفی - تبیینی است.

۳-۲- جامعه آماری، حجم نمونه و واحد تحلیل

منظور از جامعه آماری همان جامعه اصلی است که از آن نمونه‌ای نمایا یا معرف به دست آمده باشد. اگر تعداد افراد جامعه آماری محدود باشد به آن جامعه آماری محدود می‌گویند. جامعه، هدف تحقیق است و منظور از عمل گردآوری داده‌ها، استخراج نتایج درباره جامعه است.^{۴۲} جامعه آماری این پژوهش شامل کلیه کارمندان دادگستری شهر بروجرد می‌باشد که در سال ۱۳۹۴ در این دستگاه اشتغال دارند.

نمونه پژوهش حاضر، از طریق تمام‌شماری حاصل آمده است. در واقع، به علت محدودیت کارمندان، تمام کارمندانی که در سال ۱۳۹۴ در دادگستری شهر بروجرد اشتغال دارند، انتخاب شده‌اند. این تعداد ۵۸ نفر می‌باشند و به پرسشنامه پاسخ داده‌اند.

واحد تحلیل واحدی است که اطلاعات از آن گردآوری می‌شود که خصوصیات آن را توصیف می‌کنیم.^{۴۳} در تحقیق حاضر فرد را به عنوان واحد تحلیل مورد توجه قرار دادیم؛ یعنی متغیر وابسته ما که بزه‌دیدگی است، صفت کارمندان قلمداد شده است؛ بنابراین، واحد تحلیل فرد می‌باشد.

۳-۳- روایی و پایایی تحقیق

برای آنکه بتوانیم به نتایج اندازه‌گیری اطمینان کنیم، باید دقت و اعتبار وسیله اندازه‌گیری مورد توجه قرار گیرد. رابطه روایی و پایایی به گونه‌ای است که یک پرسشنامه باید ابتدا پایا باشد تا بتواند روا باشد و از اعتبار برخوردار باشد. پس ابتدا باید از این امر اطمینان حاصل کنیم که اگر پرسشنامه، با چند بار اجرا روی تعدادی نمونه، نتایج یکسانی داشته باشد، آن پرسشنامه پایاست و توانسته مقیاس و سنجه خوبی برای اندازه‌گیری باشد.^{۴۴}

۴۲. دین جان چمپیون، روش تحقیق در عدالت کیفری و جرم‌شناسی، ترجمه علی شایان (تهران: دادگستر، ۱۳۸۷)، ۲۶۸.

۴۳. داوس، پیشین، ۴۱.

۴۴. محمد رضا حافظ‌نیا، مقدمه‌ای بر روش تحقیق در علوم انسانی (تهران: سمت، ۱۳۸۳)، ۱۵۵.

یکی از معتبرترین روش‌های سنجش پایایی روش ضریب آلفای کرونباخ است که بر همسانی درونی تأکید دارد^{۴۵}؛ یعنی اگر هم‌بستگی یک سؤال با سایر سؤالاتی که برای آن متغیر، مفهوم یا ابعاد بیشتر از ۰,۷ باشد آن گویه برای سنجش آن مفهوم مناسب انتخاب شده است. چنان‌که در جدول زیر مشاهده می‌شود، ضریب روایی مقیاس‌ها در پرسشنامه همگی بیش از ۰,۷ است و لذا پایایی تحقیق مورد تأیید است.

جدول ۱- ضریب روایی مقیاس‌ها در پرسشنامه

متغیرها	آلفای کرونباخ متغیرها
بزه‌دیدگی کارمندان	۰,۸۷
شرایط شغل	۰,۸۵
ویژگی‌های مراجعه‌کنندگان	۰,۷۶
ویژگی‌های کارمندان	۰,۷۷
تجهیزات و امکانات	۰,۷۵
حفاظت و کنترل	۰,۷۴
ماهیت شغل	۰,۷۰
مکان	۰,۷۶
زمان	۰,۸۶

سنجش اعتبار (روایی) پرسشنامه که در این پژوهش از طریق تحلیل عاملی مورد سنجش قرار گرفته به این معناست که آیا سازه مورد نظر (پرسشنامه طراحی شده) دقیقاً همان چیزی را می‌سنجد که ادعا می‌کند یا خیر؟ به عبارتی آیا تعدادی از گویه‌ها یک مفهوم را می‌سنجند و یک ساختار زیربنایی دارند یا خیر؟ برای این منظور ابتدا باید از طریق شاخص kmo و بار تلت از کفایت نمونه برای انجام تحلیل عاملی اطمینان حاصل کنیم. اگر میزان kmo بیشتر از ۰,۵ باشد داده‌ها برای تحلیل عاملی مناسب می‌باشند. از طرفی اگر sig آزمون بار تلت کوچک‌تر از ۰,۰۵ باشند تحلیل عاملی برای شناسایی ساختار مناسب است. با توجه به جدول زیر، روایی تحقیق نیز تأیید شده است.

۴۵. زهره سرمد و عباس بازرگان و الهه حجازی، روش‌های تحقیق در علوم رفتاری (تهران: آگاه، ۱۳۸۰)، ۸۷.

جدول ۲- مقادیر kmo و بارتلت متغیرها برای تحلیل عاملی

میزان بارتلت	میزان kmo	
.۰۰۰	.۷۳	بزه‌دیدگی کارمندان
.۰۰۰	.۸۳	شرایط شغل
.۰۰۰	.۷۵	ویژگی‌های مراجعه‌کنندگان
.۰۰۰	.۶۵	ویژگی‌های کارمندان
.۰۰۰	.۶۳	تجهیزات و امکانات
.۰۰۰	.۷۰	حفاظت و کنترل
.۰۰۰	.۶۸	ماهیت شغل
.۰۰۰	.۶۰	مکان
.۰۰۰	.۷۹	زمان

۳-۴- روش تحلیل داده‌های تجربی

در این تحقیق روش تحلیل کمی به کار گرفته شده است. تحلیل‌ها در دو سطح توصیفی و تبیینی انجام گرفته است. در سطح توصیفی از تکنیک جداول فراوانی استفاده شده است. شاخص درصد میانگین‌ها نیز برای برآورد درصدی استفاده شده است.

برای گردآوری داده‌های پیمایش از ابزارهای مختلفی می‌توان استفاده کرد که پرسشنامه یکی از پرکاربردترین آنهاست. در این تحقیق از پرسشنامه محقق ساخته استفاده شده است. در پرسشنامه تدوین شده برای سنجش متغیرهای مستقل (تجهیزات و امکانات، حفاظت و کنترل، ماهیت شغل، شرایط شغل، ویژگی‌های مراجعه‌کنندگان (ارباب رجوع)، ویژگی‌های کارمندان، مکان و زمان) و متغیر وابسته (بزه‌دیدگی کارمندان) از طیف لیکرت استفاده شده است که قدرت تبیین بالایی دارا باشد. در این مقیاس درجات طیف معمولاً نشانگر میزان موافقت یا مخالفت فرد پاسخگو نسبت به یک موضوع یا مفهوم معین، اعم از مثبت یا منفی است.

۴- تحلیل داده‌های پژوهش

در این بخش از مقاله، یافته‌های تجربی مورد بررسی قرار می‌گیرند. در این پژوهش، اگرچه تحلیل تجربی شامل دو بخش تحلیل توصیفی و تحلیل تبیینی است، اما در اینجا به جهت رعایت اختصار، از مجموع تحلیل‌های توصیفی انجام شده، صرفاً توزیع داده‌های تجربی متغیر بزه‌دیدگی کارمندان بررسی می‌شود. لکن در تحلیل تبیینی، به تفصیل به بررسی عوامل

بزه‌دیدگی کارمندان دادگستری می‌پردازیم و رابطه بین متغیرها و تأثیر متغیرهای مستقل بر متغیر وابسته با تحلیل‌های آماری تبیین می‌گردد.

۴-۱- توصیف بزه‌دیدگی کارمندان دادگستری

جدول (۳) توزیع داده‌های تجربی کارمندان را برحسب میزان بزه‌دیدگی آنها نشان می‌دهد. به‌طورکلی می‌توان گفت ۳۰ درصد کارمندان دادگستری شهر بروجرد کاملاً، ۲۲٫۵ درصد تا حدودی و ۴۸ درصد با هیچ نوع بزه‌دیدگی مواجه نبوده‌اند. غلبه بزه توهین و تحقیر بیش از تهدید و ضرب‌وجرح مشاهده گردیده است و از نظر پاسخگویان همکارانشان بیش از خود آنان بزه‌دیده شده‌اند.

جدول ۳- توزیع درصدی میزان بزه‌دیدگی کارمندان دادگستری

مخالف و کاملاً مخالف	تا حدودی	موافق و کاملاً موافق	
36.2069	32.75862	31.03448	توهین و تحقیر خود پاسخگو
55.35714	21.42857	23.21429	تهدید خود پاسخگو
88.88889	1.851852	9.259259	ضرب‌وجرح خود پاسخگو
74.54545	10.90909	14.54545	سایر جرایم علیه خود پاسخگو
63.7496	16.73703	19.51337	میانگین درصدی بزه‌دیدگی پاسخگو
17.54386	35.08772	47.36842	توهین و تحقیر همکاران
21.42857	33.92857	44.64286	تهدید همکاران
37.5	23.21429	39.28571	ضرب‌وجرح همکاران
54.71698	20.75472	24.5283	سایر جرایم علیه همکاران
32.79735	28.24633	38.95632	میانگین درصدی بزه‌دیدگی همکاران پاسخگو
77.19298	14.03509	8.77193	غلبه بزه ضرب‌وجرح نسبت به سایر جرایم
33.33333	15.78947	50.87719	غلبه بزه توهین یا تحقیر نسبت به سایر جرایم
35.08772	38.59649	26.31579	غلبه بزه تهدید نسبت به سایر جرایم
48.34562	22.57768	29.0767	میانگین درصدی کل متغیر بزه‌دیدگی

۴-۲- تحلیل تبیینی

در این قسمت، یافته‌های تجربی مورد تحلیل تبیینی قرار گرفته و به بررسی عوامل بزه‌دیدگی کارمندان دادگستری می‌پردازیم و کوشش می‌نماییم که رابطه بین متغیرها و تأثیر متغیرهای مستقل بر متغیر وابسته را با تحلیل‌های آماری تبیین نماییم.

۴-۲-۱- آزمون فرضیه ۱

بین شرایط شغلی و بزه‌دیدگی رابطه معنادار وجود دارد. اگر در این آزمون اثبات گردد که بیش از نیمی از پاسخگویان موافق یا کاملاً موافق را انتخاب کرده‌اند، فرضیه تحقیق (H_1) ثابت می‌شود. یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد که میزان توافق با شرایط شغلی مؤثر بر بزه‌دیدگی از سطح متوسط بالاتر است. به این معنا که در شرایط شغلی سخت ناشی از تورم پرونده‌ها و افزایش مراجعات ارباب‌رجوع، میزان بزه‌دیدگی کارمندان به‌طور معناداری بیشتر است.

جدول ۴-۱ آزمون t تک‌نمونه‌ای فرضیه رابطه بین شرایط شغلی و بزه‌دیدگی کارمندان دادگستری

Test Value = 3				Statistics			شرایط شغلی سخت
فاصله اطمینان	تفاوت	سطح	درجه	میزان T	میانگین	تعداد	
تفاوت (۹۵)	میانگین	معناداری	آزادی				
پایین بالا			42	5.186	3.5980	43	
	.8307	.5980	.000				

باتوجه به نتایج آزمون پارامتریک t تک‌گروهی میزان $t=5.186$ و با درجه آزادی $df=42$ در فاصله اطمینان ۹۵ درصد و سطح معناداری ۰۰۰۰. رابطه معناداری بین شرایط شغلی سخت و امکان وقوع بزه علیه کارمندان وجود دارد. به عبارت دیگر می‌توان گفت از نظر پاسخگویان شلوغی دادگستری، حجم زیاد پرونده‌ها، تراکم مراجعان و عواملی از این دست، باعث افزایش بزه‌دیدگی آنان می‌گردد. باتوجه به مثبت بودن حد بالا و پایین می‌توان گفت میانگین جامعه که اعلام کرده‌اند شرایط شغلی بر میزان بزه‌دیدگی تأثیر دارد، بیش از مقدار مورد آزمون ($\alpha=3$) تا حدودی) است، یعنی موافق یا کاملاً موافق این رابطه بوده‌اند.

۴-۲-۲- آزمون فرضیه ۲

بین ویژگی‌های مراجعه‌کنندگان و میزان بزه‌دیدگی آنان رابطه وجود دارد، به این معنا که وجود برخی از خصوصیت‌های نامطلوب در مراجعه‌کنندگان مانند ناآگاهی از مقررات، موجب می‌شود که احتمال بزه‌دیدگی به‌طور معناداری افزایش یابد و بالعکس.

جدول ۵- آزمون t تک‌نمونه‌ای فرضیه رابطه بین ویژگی‌های کیفی مراجعه‌کنندگان و بزه‌دیدگی کارمندان دادگستری

Test Value = 3				Statistics			ویژگی‌های کیفی مراجعه‌کنندگان
فاصله اطمینان تفاوت (۹۵)	تفاوت میانگین	سطح معناداری	درجه آزادی	میزان T	میانگین	تعداد	
بالا	پایین						
.2480	.6389	.4435	.000	55	4.547	3.4435	56

باتوجه به نتایج آزمون پارامتریک t تک‌گروهی میزان $t=4.547$ و با درجه آزادی $df=55$ در فاصله اطمینان ۹۵ درصد و سطح معناداری ۰۰۰۰. رابطه معناداری بین ویژگی ناآگاهی مراجعه‌کنندگان و امکان وقوع بزه علیه کارمندان وجود دارد. به عبارت دیگر می‌توان گفت از نظر پاسخگویان اگر مراجعه‌کنندگان از حقوق و تکالیف، قوانین و مقررات ناآگاه باشند، احتمالاً بیشتر مرتکب خشونت علیه کارمندان می‌شوند. همچنین اشاره می‌شود که رابطه معناداری بین ویژگی‌های کمی مراجعه‌کنندگان نظیر سن و جنسیت وجود ندارد.

۴-۲-۳- آزمون فرضیه ۳

بین ویژگی‌های کارمندان و میزان بزه‌دیدگی آنان رابطه وجود دارد، به این معنا که بین بی‌بهره بودن کارمندان از برخی خصایص مطلوب همچون تجربه و آگاهی از مقررات و احتمال بزه‌دیدگی آنان رابطه معناداری وجود دارد.

جدول ۶- آزمون t تک‌نمونه‌ای فرضیه رابطه بین ویژگی‌های کارمندان با احتمال وقوع بزه علیه آنان

Test Value = 3				Statistics			ویژگی‌های کیفی کارمندان
فاصله اطمینان تفاوت (۹۵)	تفاوت میانگین	سطح معناداری	درجه آزادی	میزان T	میانگین	تعداد	
بالا	پایین						
-.3818	-.0170	-1.1994	.033	55	-2.190	2.8006	56

باتوجه به نتایج آزمون پارامتریک T تک‌نمونه‌ای برای بررسی رابطه بین ویژگی‌های کارمندان و بزه‌دیدگی ایشان، می‌توان گفت باتوجه به اینکه سطح معناداری کمتر از ۰۰۵ می‌باشد و باتوجه به منفی بودن مقدار T، رابطه معناداری بین ویژگی‌های کارمندان و

بزهدیدگی آنان وجود ندارد، به این معنا که پاسخگویان معتقدند که تجربه و آگاهی از حقوق و تکالیف مانع بزهدیدگی علیه آنان نمی‌گردد.

همچنین، باتوجه به منفی بودن آماره T درمورد ویژگی زن بودن و سالخورده بودن، می‌توان گفت اکثر پاسخگویان به‌طور معناداری مخالف یا کاملاً مخالف این هستند که زن بودن و سالخورده بودن کارمندان امکان وقوع بزه علیه آنان را کاهش می‌دهد؛ یعنی فرضیه صفر رد نمی‌شود و میزان مخالفت با این بیان معنادار است.

۴-۲-۴- آزمون فرضیه ۴

بین تجهیزات و امکانات با بزهدیدگی کارمندان رابطه معناداری وجود دارد، به این معنا که برخوردار بودن دادگستری از تجهیزات و امکانات کافی، موجب کاهش وقوع بزه علیه کارمندان می‌شود.

جدول ۷- آزمون t تک‌نمونه‌ای فرضیه رابطه بین تجهیزات و بزهدیدگی کارمندان

Test Value = 3			Statistics				تجهیزات و امکانات
فاصله اطمینان	تفاوت	سطح	درجه	میزان	میانگین	تعداد	
تفاوت (۹۵)	میانگین	معناداری	آزادی	T			
بالا	پایین						
.2442	.5861	.4152	.000	55	4.867	3.4152	56

باتوجه به نتایج آزمون پارامتریک t تک‌گروهی میزان $t=4.867$ و با درجه آزادی $df=55$ در فاصله اطمینان ۹۵ درصد و سطح معناداری ۰۰۰۰. رابطه معناداری بین تجهیز دادگستری و کاهش بزهدیدگی کارمندان وجود دارد.

۴-۲-۵- آزمون فرضیه ۵

بین اعمال تدابیر حفاظتی و کنترل رسمی با ممانعت از ارتکاب بزه علیه کارمندان رابطه معناداری وجود دارد؛ به این معنا که اگر در دادگستری حفاظت و کنترل بیشتری وجود داشته باشد مانع ارتکاب بزه علیه کارمندان می‌شود.

جدول ۸- آزمون t تک‌نمونه‌ای فرضیه رابطه بین عدم‌حفاظت و کنترل و بزه‌دیدگی کارمندان

Test Value = 3				Statistics			حفاظت و کنترل
فاصله اطمینان	تفاوت	سطح	درجه	میزان	میانگین	تعداد	
تفاوت (۰.۹۵)	میانگین	معناداری	آزادی	T			
پایین	بالا						
1.0246	.7052	.8649	.000	57	10.846	3.8649	58

باتوجه به نتایج آزمون پارامتریک t تک‌گروهی میزان $t=10.846$ و با درجه آزادی $df=57$ در فاصله اطمینان ۹۵ درصد و سطح معناداری ۰.۰۰۰. رابطه معناداری بین حفاظت و کنترل با کاهش احتمال بزه‌دیدگی کارمندان وجود دارد، به این معنا که از نظر کارمندان دادگستری اعمال حفاظت و کنترل رسمی از ارتکاب بزه علیه آنان به‌طور معناداری می‌کاهد. باتوجه به یافته‌های تحقیق می‌توان گفت که کارمندان دادگستری بجز تجهیز دفاعی خود ایشان، با بقیه گویه‌هایی که بر سایر تدابیر حفاظتی دلالت دارد، موافق هستند. از نظر آنان، حفاظت و مراقبت نباید از سوی خود ایشان، بلکه توسط دیگر ارکان حفاظتی نظیر پلیس و حراست به‌عمل آید و تجهیز دفاعی و امنیتی کارمندان چندان پسندیده نیست.

۴-۲-۶- آزمون فرضیه ۶

بین ماهیت شغل و ارتکاب بزه رابطه وجود دارد، به این معنا که ماهیت کار در دادگستری خشن و عجیب با خطراتی نظیر بزه‌دیدگی است.

جدول ۹- آزمون t تک‌نمونه‌ای فرضیه رابطه بین ماهیت شغل و بزه‌دیدگی کارمندان

Test Value = 3				Statistics			ماهیت شغل
فاصله اطمینان	تفاوت	سطح	درجه	میزان	میانگین	تعداد	
تفاوت (۰.۹۵)	میانگین	معناداری	آزادی	T			
پایین	بالا						
.6448	1.0276	0.8362	.000	57	8.750	3.8362	58

باتوجه به نتایج آزمون پارامتریک t تک‌گروهی میزان $t=8.750$ و با درجه آزادی $df=57$ در فاصله اطمینان ۹۵ درصد و سطح معناداری ۰.۰۰۰. می‌توان گفت از نظر پاسخگویان رابطه معناداری بین ماهیت شغل و طبیعی بودن بزه‌دیدگی کارمندان وجود دارد.

یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد که پاسخگویان معتقدند هرکس که در دادگستری مشغول فعالیت باشد، احتمال بزه‌دیده شدنش وجود دارد و از سوی دیگر از نظر پاسخگویان ماهیت رابطه ارباب‌رجوع و کارمند در دادگستری نوعی رابطه درگیری با دعاوی است و ماهیت خشن و تقابلی دارد.

۲-۴-۷- آزمون فرضیه ۷

بین مکان و بزه‌دیدگی کارمندان رابطه معناداری وجود دارد، به این معنا که از نظر پاسخگویان اگر مکان دارای مؤلفه‌های مناسب باشد احتمال کاهش بزه‌دیدگی کارمندان وجود دارد و برعکس اگر مکان برخوردار از ارباب‌رجوع و کارمندان دارای مؤلفه‌های نامناسبی باشد، احتمال بزه‌دیدگی کارمندان افزایش می‌یابد.

جدول ۱۰- آزمون t تک‌نمونه‌ای فرضیه رابطه بین مکان و بزه‌دیدگی کارمندان

Test Value = 3					Statistics			مکان
فاصله اطمینان	تفاوت	سطح	درجه آزادی	میزان T	میانگین	تعداد		
تفاوت (۹۵)	میانگین	معناداری						
بالا	پایین							
.0068	.3897	.1983	.043	57	2.074	3.1983	58	

باتوجه به نتایج آزمون پارامتریک t تک‌گروهی میزان $t=2.074$ و با درجه آزادی $df=57$ در فاصله اطمینان ۹۵ درصد و سطح معناداری ۰۰۴۳ می‌توان گفت که این فرضیه تأیید گردید و رابطه معناداری بین مکان و وقوع بزه از نظر پاسخگویان وجود دارد. باتوجه به نتایج به دست آمده، می‌توان گفت که از نظر پاسخگویان تغییر دکوراسیون در حد استفاده از نور و رنگ می‌تواند در کاهش بزه‌دیدگی آنان مؤثر باشد، درحالی که وسعت فیزیکی و کثرت اتاق‌ها ارتباط معناداری با احتمال بزه‌دیدگی آنان ندارد.

۲-۴-۸- آزمون فرضیه ۸

بین زمان و بزه‌دیدگی رابطه معناداری وجود دارد، به این معنا که در برخی اوقات احتمال ارتکاب بزه علیه کارمندان افزایش می‌یابد.

جدول ۱۱- آزمون T تک‌نمونه‌ای بین زمان و بزه‌دیدگی کارمندان

Test Value = 3				Statistics			زمان
فاصله اطمینان تفاوت		سطح	درجه	میزان T	میانگین	تعداد	
(۰.۹۵)	تفاوت میانگین	معناداری	آزادی				
پایین	بالا						
-۰.۸۸۷۸	-۰.۴۷۷۲	-۰.۶۸۲۵	.۰۰۰	۵۳	-۶.۶۶۸	۲.۳۱۷۵	۵۴

باتوجه به نتایج آزمون پارامتریک t تک‌گروهی میزان $t = -6.668$ و با درجه آزادی $df = 53$ در فاصله اطمینان ۹۵ درصد و سطح معناداری ۰.۰۰۰ می‌توان گفت که از نظر پاسخگویان رابطه معناداری بین زمان و انجام عمل مجرمانه وجود ندارد، به این معنا که باتوجه به منفی بودن t اکثر پاسخگویان به‌طور معناداری مخالف با این فرضیه هستند.

نتیجه و پیشنهادها

امروزه، شناسایی پدیده بزه‌دیدگی به یکی از دغدغه‌های اصلی جرم‌شناسان مبدل شده و این باور تقویت شده است که اگر ما به دنبال پیشگیری از جرم هستیم، ناگزیر باید از بزه‌دیدگی پیشگیری کنیم. از این رو، سهم زیادی از مطالعات جرم‌شناختی، به توصیف، تشریح، بررسی و تبیین ابعاد و عوامل پدیده بزه‌دیدگی اختصاص یافته است.

با این حال، یکی از حوزه‌هایی که در این میان کمتر مورد توجه قرار گرفته است، حوزه بزه‌دیدگی در نظام عدالت کیفری است. گزارشات زیادی وجود دارد که نشان می‌دهد که بسیاری از اشخاصی است که به نوعی در جریان رسیدگی به دعاوی مردم مداخله می‌کنند، خود دچار بزه‌دیدگی می‌شوند. این در حالی است که بزه‌دیدگی کارمندان دادگستری، آنان را از ایفای وظیفه خود ناتوان کرده و دستگاه قضایی را از ایفای رسالت عمده‌اش که همانا اجرای عدالت است، مانع می‌گردد.

چنان‌که در مقدمات این نوشتار اشاره شد، پژوهش حاضر درصدد بررسی وجود یا نبود بزه‌دیدگی کارمندان دادگستری شهر بروجرد است و در صورت اثبات وقوع بزه دیدگی، می‌کوشد تا عوامل آن را شناسایی کند. حال در خاتمه بحث باید اذعان نمود که متأسفانه یافته‌های پژوهش از میزان قابل توجهی از بزه‌دیدگی کارمندان حکایت دارد.

درست است که دادگستری محل رسیدگی به دعاوی و شکایات و فصل خصومات است و لذا کارمندان دادگستری به اقتضای شغل، درگیر دعاوی مردم شده و اینکه در این فرایند

آسیبی به آنها برسد دور از انتظار نیست؛ این موضوع به‌عنوان فرضیه ششم در پژوهش حاضر اثبات شده است و یافته‌های تحقیق نشان می‌دهند که پاسخگویان معتقدند هرکس که در دادگستری مشغول فعالیت باشد احتمال بزه‌دیدگی و شورش وجود دارد و لذا می‌توان گفت از نظر پاسخگویان رابطه معناداری بین ماهیت شغل و طبیعی بودن بزه‌دیدگی کارمندان وجود دارد. با این حال این امر نباید موجب شود که بزه‌دیدگی کارمندان، پدیده‌ای عادی، غیرقابل پیشگیری و یا کم‌اهمیت محسوب گردد؛ زیرا وجود بزه‌دیدگی به معنای وقوع بزه است و پدیده مجرمانه، هرچند اندک باشد، پدیده‌ای غیرعادی، نامطلوب و درخور واکنش است و بی‌توجهی به آن ممکن است آثار ناگواری همچون بزه‌دیدگی مکرر بزه‌دیدگی، تجزیه بزه‌کار و شیوع بزه را به دنبال داشته باشد.

از سوی دیگر، این امر که ۳۰ درصد کارمندان دادگستری شهر بروجرد کاملاً و ۲۲٫۵ درصد تا حدودی تجربه بزه‌دیدگی داشته‌اند، نرخ نسبتاً قابل توجهی از وقوع جرم علیه کارمندان را نشان می‌دهد که به هیچ وجه نباید مورد مسامحه قرار گیرد؛ زیرا این میزان از بزه‌دیدگی در نظامی رخ می‌دهد که مبتنی بر حاکمیت قانون است و در شهری واقع می‌شود که به فرهنگ و ادب معروف بوده و مفاخر دینی و علمی آن، شهره آفاق‌اند.

بنابراین، شناسایی عوامل و زمینه‌های بزه‌دیدگی کارمندان دادگستری شهر بروجرد مسئله مهمی است که پژوهش حاضر عهده‌دار انجام آن بوده است و کوشش نموده تا پس از مطالعات نظری و استخراج فرضیه‌های تحقیق، به بررسی آن بپردازد.

یافته‌های حاصل از بررسی‌ها نشان می‌دهد که به غیر از فرضیه مربوط به زمان و فرضیه مربوط به ویژگی‌های کارمندان، شش فرضیه دیگر تحقیق اثبات و تأیید شده‌اند؛ بنابراین می‌توان گفت که متغیرهای ماهیت شغل، شرایط شغلی، تجهیزات و امکانات، حفاظت و کنترل، ویژگی‌های ارباب رجوع و مکان، همگی در بزه‌دیدگی کارمندان دادگستری بروجرد مؤثر هستند.

همچنین، یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد که دو مورد از مهم‌ترین عوامل بزه‌دیدگی کارمندان دادگستری، یکی عامل شرایط شغلی ایشان و دیگری عامل ویژگی‌های مراجعه‌کنندگان است. ارتباط این دو عامل و نقش آنها در بزه‌دیدگی کارمندان دادگستری در ادامه توضیح داده می‌شود.

بسیاری از مراجعه‌کنندگان دادگستری، حسب تصویری که از دستگاه قضایی دارند، انتظار دارند که به سرعت به دعوای آنها رسیدگی شده و از آنجاکه اغلب خود را ذی‌حق می‌دانند

انتظار دارند که در دسترسی به پرونده و اطلاع از جریان رسیدگی با هیچ محدودیتی مواجه نشوند.

لکن واقعیت امر، چیز دیگری است. کارمندان دادگستری به سبب تورم پرونده‌ها و حجم بالای کار، ناچارند همه‌روزه مراجعات زیادی را تحمل کرده و به افراد زیادی پاسخگو بوده و با اقبال مختلف جامعه از فقیر و غنی، پیر و جوان، باسواد و کم‌سواد، شهری و روستایی و ... در ارتباط باشند که این وضعیت به سبب طولانی بودن زمان رسیدگی به پرونده‌ها نیز تشدید شده و فشار طاقت‌فرسایی را بر کارمندان تحمیل می‌کند و لذا در چنین شرایطی کارمندان قادر نخواهند بود به طرز مطلوب پاسخگویی درخواست‌های ارباب‌رجوع باشند و این علاوه بر مواردی است که به دلیل محرمانگی برخی پرونده‌ها نمی‌توانند پاسخگویی مراجعان باشند.

به این ترتیب، تعارض میان ذهنیت مراجعه‌کنندگان (سرعت در رسیدگی به پرونده‌ها و پاسخگویی کامل کارمندان) با واقعیت (شرایط شغلی کارمندان دادگستری) را باید یکی از بسترهای مساعد بزه‌دیدگی کارمندان دادگستری تلقی نمود؛ زیرا دشواری درک شرایط شغلی کارمندان دادگستری برای آن دسته از مراجعه‌کنندگانی که انتظار دارند دادگستری به دعوی آنها به سرعت رسیدگی کرده و کارمندان در دسترسی به پرونده و اطلاع از جریان رسیدگی آنها را محدود نکنند از یک سو و از سوی دیگر کاهش شدید آستانه تحمل مراجعان به سبب رفت‌وآمد مکرر، این دسته از ارباب‌رجوع‌ها را به ستوه آورده و آماده پرخاش و اعمال خشونت علیه کارمندان دادگستری می‌نماید.

توزیع داده‌های تجربی مربوط به متغیر شرایط شغلی نشان می‌دهد که به ترتیب اهمیت طولانی شدن زمان رسیدگی به پرونده‌ها (تنها ۸ درصد از پاسخگویان هیچ‌گونه تأثیری برای این عامل قائل نشده‌اند)، حجم بالای کار و مراجعات زیاد، تأثیر قطعی بر بزه‌دیدگی کارمندان دادگستری داشته است.

همچنین، توزیع داده‌های تجربی مربوط به متغیر ویژگی‌های مراجعه‌کنندگان نشان می‌دهد که اگرچه ویژگی‌های کمی همچون سن و جنسیت تأثیری در بزه‌دیدگی کارمندان دادگستری ندارد، اما ویژگی‌های کیفی در این زمینه بسیار مؤثر است. به طور کلی ناآگاهی به عنوان یک ویژگی کیفی مراجعه‌کنندگان تأثیر قطعی بر بزه‌دیدگی کارمندان دارد. برخوردار نبودن مراجعه‌کنندگان از آگاهی‌های لازم در خصوص نهادهای دستگاه قضایی، عدم اطلاع از قوانین و مقررات و ناآگاهی از روند کار در دادگاه و شیوه رسیدگی به پرونده‌ها، از مهم‌ترین

عواملی بزه‌دیدگی کارمندان دادگستری است (به‌طوری‌که تنها ۷,۵ درصد از پاسخگویان برای این عوامل سهمی قائل نبوده‌اند).

با عنایت با آنچه گفته شد، یکی از اقداماتی که درجهت حمایت از کارمندان دادگستری ضروری به‌نظر می‌رسد، پیشگیری از بزه‌دیدگی ایشان است؛ زیرا درغیراین‌صورت باید منتظر گزارش‌های تازه‌ای از بزه‌دیدگی بزه‌دیدگان بالقوه یا تکرار بزه‌دیدگی کارمندان آسیب‌دیده پیشین باشیم. بدیهی است که دراین‌صورت، تنزل سطح کیفی خدمت‌رسانی به مردم و درنتیجه گسترش نارضایتی عمومی از دستگاه قضایی اجتناب‌ناپذیر خواهد بود.

بنابراین، به‌منظور حمایت از کارمندان دادگستری و پیشگیری از بزه‌دیدگی آنان اقدامات زیر پیشنهاد می‌گردد:

۱. یکی از اقداماتی که می‌تواند در تغییر نگرش‌های نادرست مردم نسبت به دادگستری، نهادها و فرایندهای آن تأثیر قابل‌توجهی داشته باشد و تصور آنان را به واقعیت نزدیک کند و مآلاً موجب پیشگیری از بزه‌دیدگی کارمندان دادگستری گردد، تقویت نهاد وکالت دادگستری و گسترش کمی و توسعه کیفی واحدهای ارشاد و معاضدت قضایی در دادگستری‌هاست. ازاین‌رو، پیشنهاد می‌گردد که مسئولین قوه قضائیه به این منظور از ظرفیت‌های موجود به‌نحو مطلوب استفاده کنند و دیگر مسئولین به‌ویژه قانونگذاران، تقویت و توسعه نهاد وکالت دادگستری و واحدهای ارشاد و معاضدت قضایی را در دستور کار قرار دهند؛

۲. باتوجه‌به تورّم پرونده‌ها و حجم بالای کار دادگستری که افزایش مراجعات به دادگستری را به‌دنبال دارد، به‌نظر می‌رسد که به‌عنوان یک راه‌حل در دسترس، از تکمیل نیروی انسانی می‌توان نام برد. لذا پیشنهاد می‌گردد که مسئولین قوه قضائیه درجهت افزایش توان پاسخگویی کارمندان دادگستری و مآلاً کاهش بزه‌دیدگی ایشان، نسبت به افزایش نیروی انسانی متعهد و متخصص، بیش‌ازپیش کوشش نمایند؛

۳. باتوجه‌به اثبات میزان قابل‌توجهی از بزه‌دیدگی در میان کارمندان دادگستری شهر بروجرد، به‌دیگر پژوهشگران توصیه می‌گردد که مشابه این تحقیق را درباره دیگر مقامات و مأموران نظام دادگستری در سایر نهادهای قضایی این شهر و دیگر حوزه‌های قضایی انجام دهند تا با مقایسه نتایج تحقیقات انجام‌شده بتوان راهکارهای مؤثری را برای پیشگیری از بزه‌دیدگی کارمندان و دیگر کنشگران عرصه دادگستری شناسایی نمود.

فهرست منابع

- احمدی، حبیب. *جامعه‌شناسی انحرافات*. ویرایش اول. تهران: سمت، ۱۳۸۴.
- بوفارد، لیانا ای. «نقش آفرینی بزه‌دیده در رخ دادن جرم». ترجمه لمیاء رستمی تبریزی در *دانشنامه بزه‌دیده‌شناسی و پیشگیری از جرم*، به اهتمام علی‌حسین نجفی ابرندآبادی. ۱۴۲۷-۱۴۲۱. تهران: میزان، ۱۳۹۳.
- توجهی، عبدالعلی. «سیاست جنایی حمایت از بزه‌دیدگان در اسناد و کنوانسیون‌های بین‌المللی». *مجله مجتمع آموزش عالی قم* ۹ (۱۳۸۰): ۶۵-۵۱.
- توجهی، عبدالعلی. «سیاست جنایی حمایت از بزه‌دیدگان». *مجله مجتمع آموزش عالی قم* ۴ (۱۳۷۸): ۴۶-۲۷.
- چمبیون، دین جان. *روش تحقیق در عدالت کیفری و جرم‌شناسی*. ویرایش اول. ترجمه علی شایان. تهران: دادگستر، ۱۳۸۷.
- حافظنیا، محمدرضا. *مقدمه‌ای بر روش تحقیق در علوم انسانی*. ویرایش اول. تهران: سمت، ۱۳۸۳.
- داوس، دی. ای. د. *پیمایش در تحقیقات اجتماعی*. ویرایش اول. ترجمه هوشنگ ناییبی. تهران: نشر نی، ۱۳۸۹.
- رایجیان اصلی، مهرداد. *بزه‌دیده‌شناسی حمایتی*. ویرایش دوم. تهران: دادگستر، ۱۳۹۰.
- رضایی، معصومه. «بررسی جرم‌شناختی جرایم علیه وکلای دادگستری شهرهای اهواز و آبادان». پایان‌نامه کارشناسی ارشد، بروجرد: دانشگاه آزاد اسلامی واحد بروجرد، ۱۳۹۵.
- ریتزر، جورج و داگلاس گودمن. *نظریه جامعه‌شناسی مدرن*. ویرایش اول. ترجمه خلیل میرزایی و عباس لطفی‌زاده. تهران: جامعه‌شناسان، ۱۳۹۰.
- ریتزر، جورج. *نظریه‌های جامعه‌شناسی در دوران معاصر*. ویرایش اول. ترجمه محسن ثلاثی. تهران: نشر علمی، ۱۳۸۲.
- ستوده، هدایت‌الله. *آسیب‌شناسی اجتماعی*. ویرایش اول. تهران: آوای نور، ۱۳۸۹.
- سرمد، زهره، عباس بازرگان و الهه حجازی. *روش‌های تحقیق در علوم رفتاری*. ویرایش اول. تهران: آگاه، ۱۳۸۰.
- سلطانی، مهدی. *حقوق جزای عمومی*. ویرایش اول. تهران: دادگستر، ۱۳۹۴.
- سلیمی، علی، محمد داوری. *جامعه‌شناسی کجروی*. ویرایش اول. قم: پژوهشگاه حوزه و دانشگاه، ۱۳۸۵.
- سوتیل، کیت، مویرا پیلو و کلر تیلور. *شناخت جرم‌شناسی*. ویرایش اول. ترجمه میر روح‌الله صدیق. تهران: دادگستر، ۱۳۸۸.
- شیخاوندی، داور. *جامعه‌شناسی انحرافات و مسائل جامعه‌ای ایران*. ویرایش اول. تهران: قطره، ۱۳۸۶.

- صادقی فسائی، سهیلا، زهرا میرحسینی. «بررسی عوامل مؤثر بر بزه‌دیدگی زنان شهر تهران». فصلنامه زن در توسعه و سیاست ۱ (۱۳۹۰): ۶۲-۳۵.
- صدیق سروستانی، رحمت‌الله. آسیب‌شناسی اجتماعی. ویرایش اول. تهران: سمت، ۱۳۸۸.
- قاسمی تاج‌امیر، سعیده. «بزه‌دیدگی کارکنان شورای حل اختلاف بروجرد». پایان‌نامه کارشناسی ارشد، بروجرد: دانشگاه آزاد اسلامی واحد بروجرد، ۱۳۹۴.
- کاظمی، اصغر. «اروینگ گافمن». پژوهشکده باقرالعلوم (ع)، دسترسی ۱۹/۰۵/۱۳۹۵، <<http://www.pajoohe.com/fa/index.php?Page=definition&UID=38978>>
- کوسن، موریس. اصول جرم‌شناسی. ویرایش سوم. ترجمه میرروح‌الله صدیق. تهران: دادگستر، ۱۳۹۴.
- کی‌نیا، مهدی. «بزه‌دیده شناسی یا مجنی‌علیه‌شناسی». نشریه حقوق دانشکده علوم قضایی و خدمات اداری ۱ (۱۳۷۰): ۴۳-۳۱.
- لیز، ژرار و ژینا فیلیزولا. بزه‌دیده و بزه‌دیده‌شناسی. ویرایش دوم. ترجمه روح‌الدین کردعلیوند و احمد محمدی. تهران: مجد، ۱۳۹۲.
- مرادی، غلامرضا. «بزه‌دیدگی قضات و کارمندان دادگاه‌ها و دادرهای شهرهای اندیشک، دزفول و شوش دانیال». پایان‌نامه کارشناسی ارشد، بروجرد: دانشگاه آزاد اسلامی واحد بروجرد، ۱۳۹۵.
- نجفی ابرنآبادی، علی‌حسین و حمید هاشم بیگی. دانشنامه جرم‌شناسی. ویرایش اول. تهران: دانشگاه شهید بهشتی و گنج دانش، ۱۳۷۷.
- نجفی ابرنآبادی، علی‌حسین. تقریرات درس جرم‌شناسی (بزه‌دیده‌شناسی علت‌شناختی). ویرایش اول. تهران: دانشگاه شهید بهشتی، ۱۳۸۶.
- نظری، سجاد. «بزه‌دیدگی قضات و کارمندان دادگاه‌ها و دادرهای نظامی شهرستان اهواز». پایان‌نامه کارشناسی ارشد، بروجرد: دانشگاه آزاد اسلامی واحد بروجرد، ۱۳۹۵.
- والک لیت، ساندر. شناخت جرم‌شناسی. ویرایش اول. ترجمه حمیدرضا ملک‌محمدی. تهران: میزان، ۱۳۸۶.
- وایت، رابرت داگلاس و فیونا هینز. جرم و جرم‌شناسی. ویرایش دوم. ترجمه علی سلیمی، محسن کارخانه و فرید مخاطب قمی. قم: پژوهشگاه حوزه و دانشگاه، ۱۳۸۵.
- ولد، جرج، توماس برنارد و جفری اسنیپس. جرم‌شناسی نظری. ویرایش دوم. ترجمه علی شجاعی. تهران: سمت، ۱۳۹۴.
- ویلکاکس، پامیلا. «نظریه‌های بزه دیدگی». ترجمه اکبر وروایی، در دانشنامه بزه‌دیده‌شناسی و پیشگیری از جرم، به اهتمام علی‌حسین نجفی ابرنآبادی. ۱۳۹۳-۱۳۸۳. تهران: میزان، ۱۳۹۳.
- وینفری، توماس. ال. نظریه‌های جرم‌شناسی. ویرایش اول. ترجمه سید رضا افتخاری. گناباد: دانشگاه آزاد اسلامی واحد گناباد، ۱۳۸۸.

Journal of LEGAL RESEARCH

VOL. XVIII, No. 3

2019-3

- **International Criminal Tribunal Approach to Forced Marriage as Sexual Violence**
Dr. Ahmadreza Tohidi & Azadeh Dadashi
- **Renegotiation; Reflection of the Need to Maintain the Economic and Financial Equilibrium of Upstream Petroleum Contracts**
Dr. Mohammad Namdar Zangeneh & Dr. Seyyed Hossein Tabatabaei
- **Civil Liability of Natural Persons Resulting from Transmission of Contagious Diseases with Emphasis on British Law**
Dr. Alireza Rajabzadeh & Bahareh Shafiei
- **A Comparative Study of Abandoned Ship Ownership and Its Rules in the Maritime Law System of Iran, US, UK and France**
Seyyed Abbas Motevalli & Dr. Mahmoud Qayyumzadeh & Dr. Seyyed Morteza Naeimy
- **The Causes and the Uses of Non-Criminal Responses instead of Answering Criminal (Punishment) of the Penal Code, Adopted in 1392**
Dr. Ramin Alizadeh & Dr. Mohammad Ali Jahed
- **Prevention and Compensation Methods in Violation of Intellectual Property Rights (In Iranian Law and International Documents)**
Sakineh Dehghan
- **A Comparative Study of Foreign Participation in Commercial Companies of Free Zones**
Elham Meghraziasl
- **The Nature of Impossible Offence in Iran's Law with Respect to English Law**
Dr. Abolhasan Shakeri & Dr. Mahmoud Darvish Torabi
- **ASEAN Dispute Settlement Mechanisms; A Model for the Economic Cooperation Organization (ECO)**
Mohammad Reza Narimani Zamanabadi
- **Koyban as a Prosecutor in the Zorastrinian Law**
Aziz Nokandeh
- **Prevention of Victimization of Judiciary's Staff in Iran: Case Study of Broujerd City**
Dr. Javad Riahi & Dr. Esmacil Sharifi & Azin Rouhani
- **International Commercial Words a Mistaken Equivalent Used in Farsi ITL Literature for "INCOTERMS"**
Seyyed Aziz Masoumi
- **Identifying and Preventing Opportunities for Organized Crime in the International Antiquities Market**
Author: Dr. Simon Mackenzie, Translator: Bahareh Ghanooon

